

Asia: VN/7196/2021

Lausuntopyyntö naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuuden selkeyttämistä, tapon syyteoikeuden vanhentumista ja lapsensurman kumoamista koskevasta HE-luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista koskevat kommentit ja huomiot

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua Oikeusministeriön antamasta lakiluonnoksesta. Plan International on kansainvälinen lastenoikeusjärjestö, joka työskentelee maissa, joissa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista tehdään. Haitallisia sukupuoliormeja muuttava työmme keskittyy silpomisperinteen lopettamiseen lisäämällä tietoa silpomisen haitoista sekä edistämällä tyttöjen oikeuksien ja tasa-arvon toteutumista.

Plan International katsoo, että tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM/C) on vakava ihmisoikeusloukkaus eikä hyväksy sitä missään olosuhteissa. Silpominen liittyy haitallisiin sosiaalisiin normeihin ja sukupuolistereotyyppioihin sekä koettuun tarpeeseen kontrolloida tyttöjen ja naisten seksuaalisuutta. Plan Internationalin kanta on, että jokaisella tytöllä ja naisella tulee olla itsemääräämisoikeus ja tarvittava tieto tehdä vapaasti omaa kehoaan koskevia päätöksiä. Sukuelinten silpominen loukkaa näitä oikeuksia.

Kuten voimassa oleva lainsäädäntö osoittaa, silpominen ja sen valmistelu on jo nykyisen rikoslain nojalla säädetty rangaistavaksi, mutta olemassa olevaa oikeuskäytäntöä tai annettuja tuomioita tyttöjen silpomisesta ei ole. Nyt lausunnoilla oleva lakimuutos on mielestämme kannatettava. Yhdymme luonnoksessa esitettyyn näkemykseen, että silpomisen selkeämmin kieltävä laki lisää tietoisuutta ja mahdollistaa silpomiseen puuttumisen varhaisemmassa vaiheessa.

Kuten lakiluonnoksessa todetaan, silpomiseen ei koskaan voi antaa suostumusta, vaikka olisikin täydessä ymmärryksessä. Useimmiten silpomisen uhreiksi joutuvat ovat alaikäisiä, joilta ei voida missään tilanteessa edellyttää suostumuksen antamista tällaiseen toimenpiteeseen. Sukuelinten silpominen rikkoo räikeästi lapsen oikeutta suojeluun ruumiilliselta väkivallalta ja oikeutta nauttia

parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. Silpomisesta johtuvat komplikaatiot voivat pahimmillaan uhata lapsen henkeä ja oikeutta elämään.

Myös lastenoikeussopimukset sekä muu lasten erityistä suojelua ja hyvinvoinnin tukea edellyttävä lainsäädäntö puoltavat lasten suojelemista ja tukemista silpomisen estämisessä. Plan yhtyy Lastensuojelun keskusliiton lausuntoon siinä, että pelkkä rikoslain sääntely ei ole riittävän tehokas keino suojaamaan lapsen koskemattomuutta. Ennaltaehkäiseviä keinoja ja silpomisilmiön parempaa tunnistamista viranomaisissa kommentoimme lausunnossamme myöhemmin.

Kuten luonnoksessa osoitetaan, eroaisi uusi lainsäädäntö sukupuolineutraalista lainkirjoittamistavasta. On kuitenkin huomioitava, että naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen on sukupuolittuneen väkivallan muoto, joka kohdistuu naistyyppillisiin sukuelimiin. Tyttöjen sukuelinten silpomisen juuret ovat epätasa-arvoisissa rakenteissa, haitallisissa uskomuksissa ja vahingollisissa asenteissa. Sukupuolittunutta väkivaltaa ilmenee kaikkialla, mutta sen riski on korkeampi yhteisöissä, joissa sukupuolikäsitykset ovat hyvin perinteisiä. Tällöin väkivalta on usein tapa kontrolloida tyttöjen ja naisten seksuaalisuutta. Koska naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen on vahvasti sukupuolittunut käytäntö, on tärkeää, että lainsäädäntö tunnistaa juuri sen erityispiirteet. Siten on perusteltua, että sukuelinten silpomista koskeva lainsäädäntö rajataan koskemaan naisia ja tyttöjä.

Lain valmistelussa on huomioitu, että silpominen voidaan tehdä monella eri tavalla ja vaikutukset ovat yksilöllisiä. Erityisesti pienille lapsille tehdyn silpomisen terveydelliset ja psyykkiset vaikutukset voivat näkyä vasta myöhemmin. Koska rikoslain uuden pykälän mukaisesti silpomisen tekotavat vaihtelevat satuttamisesta häpyhuulten poistamiseen, on erityisen tärkeää, että terveydenhuollossa pystytään tunnistamaan kaikki silpomiseen viittaavat tekotavat.

2. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskevat kommentit ja huomiot

Sukuelinten silpominen on sukupuolittuneen väkivallan muoto, joka rikkoo kehollista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Silpomisen vastaisen lainsäädännön valmistelussa ja toimeenpanossa on kiinnitettävä sääntelyn tarkkarajaisuuden lisäksi erityistä huomiota yhdenvertaisuuden toteutumiseen, ihmisoikeuksien kokonaisvaltaiseen edistämiseen sekä tyttöjen ja naisten osallisuuden ja toimijuuden tukemiseen.

Plan pitää hyvänä, että lakiluonnos selkeyttää sääntelyä tilanteissa, jossa tyttö tai nainen viedään ulkomaille silvottavaksi tai silpomisrikosta valmistellaan. Mielestämme luonnos jättää kuitenkin 6 c §:n 1 ja 2 momenteissa soveltamisen varaa siihen, miltä osin silpomisen valmistelu on rankaistavaa tapauksissa, jossa itse silpomista ei ole tapahtunut, mutta sitä on valmisteltu, tai rikosta valmistellut henkilö ei itse lähde ulkomaille mukaan.

Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi ja lain toimeenpanon selkeyttämiseksi toivomme lain jatkovalmistelussa otettavan huomioon, ettei tarpeettomasti rikota lain suojelun piirissä olevien

tyttöjen ja naisten oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen, keholliseen itsemääräämisoikeuteen, oikeuteen ylläpitää perhesuhteitaan ja yhteyttä kulttuuriin ja kieleen. Lain toimeenpano ei saa johtaa esimerkiksi tilanteisiin, jossa tytön matkustamista sukulaisten luo rajoitetaan tarpeetta, tai tällaisen matkan jälkeen tyttö joutuu automaattisesti terveystarkastukseen. Lain toimeenpanossa on kuitenkin aina huomioitava lapsen edun ensisijaisuus.

3. Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat kommentit ja huomiot

Silpomisrikoksessa syyteoikeuden vanhentumisajan siirtäminen 18 ikävuodesta alkavaksi suojaa lapsen etua ja oikeuksia. Kannatamme ehdotettua lakimuutosta.

4. Lapsensurmaa koskevat kommentit ja huomiot

-

5. Kommentit ja huomiot esitysluonnoksen johdosta muihin lakeihin tehtäviin muutoksiin

-

6. Muut esitykseen liittyvät kommentit ja huomiot

Plan korostaa jokaisen lapsen oikeutta keholliseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Plan kannustaakin, että Lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 6/2020 vp) mukaisesti myös poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyviä sääntelytarpeita selvitettäisiin ja arvioitaisiin tarkemmin. Poikien ympärileikkausten sääntelyn jatkoselvittäminen ei saa kuitenkaan hidastaa nyt lausuttavana olevan lainsäädännön hyväksymistä.

Lisäksi Plan huomauttaa lakiluonnoksen luvusta 2.4., jossa käsitellään intersukupuolisten lasten sukuelinkirurgiaa. Suomi on saanut ihmis- ja perusoikeustoimijoilta huomautuksia siitä, että intersukupuolisille lapsille tehdään

peruuttamattomia ja kajoavia lääketieteellisiä toimenpiteitä. Tällaisiin toimenpiteisiin lapsi ei voi antaa tietoon perustuvaa suostumusta. Siksi Plan suosittaa, että intersukupuolisten lasten sukuelinkirurgiaan liittyvää sääntelyä vahvistetaan lasten itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi.

Lainsäädäntömuutosten lisäksi pidämme tärkeänä, että sääntelyn lisäksi tunnistetaan vahvemmin ympäristöt, jossa tehdään silpomisen vastaista työtä ja parannetaan ennaltaehkäisyä. Näitä ovat esimerkiksi eri alojen ammattilaisten (mm. varhaiskasvattajat, opettajat, nuorisotyöntekijät, terveydenhuollon ammattilaiset, sosiaali- ja perhetyöntekijät) jatkuva kouluttaminen, vahinkojen hoitamisen (mm. korjausleikkausten) mahdollisuuksien ja hyötyjen parempi tiedottaminen sekä maahanmuuttajajärjestöjen tekemä silpomisen vastainen ja seksuaaliterveyttä edistävä työ, joille on varattava riittävät resurssit.

Kannamme huolta ennaltaehkäisevien toimien oikeudenmukaisesta rahoituksesta, sillä monen järjestön rahoitus vähenee merkittävästi hallituskauden aikana. Esimerkiksi STEA-avustusten leikkaukset ja aikaistukset tulevat vaikuttamaan järjestöjen toiminnan laajuuteen ja laatuun. Myös historiallisen suuret kehitysyhteistyöleikkaukset vaikuttavat sosiaalisten normien muutostyöhön

niissä maissa, joissa silpominen on kulttuurinen perinne. Lainsäädännön uudistamisella tulee olemaan myös vaikutuksensa oikeudenhoidon ketjuun.

Suomen kansallinen Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintaohjelma on tärkeä työkalu, jonka toivomme pysyvän esillä sääntelymuutosten rinnalla. Silpomiskäytännön kitkeminen tarvitsee vahvaa panostusta ennaltaehkäisevään työhön, sosiaalisten normien muutokseen sekä asenteisiin vaikuttamiseen yhteisöissä. Sosiaalisten normien muutos tapahtuu tehokkaimmin yhteisöjen sisältä käsin, ja siksi on silpomisen ennaltaehkäisyssä ja käytännön loppumisessa ensisijaista tukea maahanmuuttajajärjestöjen silpomisen vastaista työtä.

Lausunnon ovat valmistelleet vaikuttamisen asiantuntija Senni Martikainen ja SRHR-asiantuntija Leena Mubarak.

Heinänen Ossi
Plan International Suomi